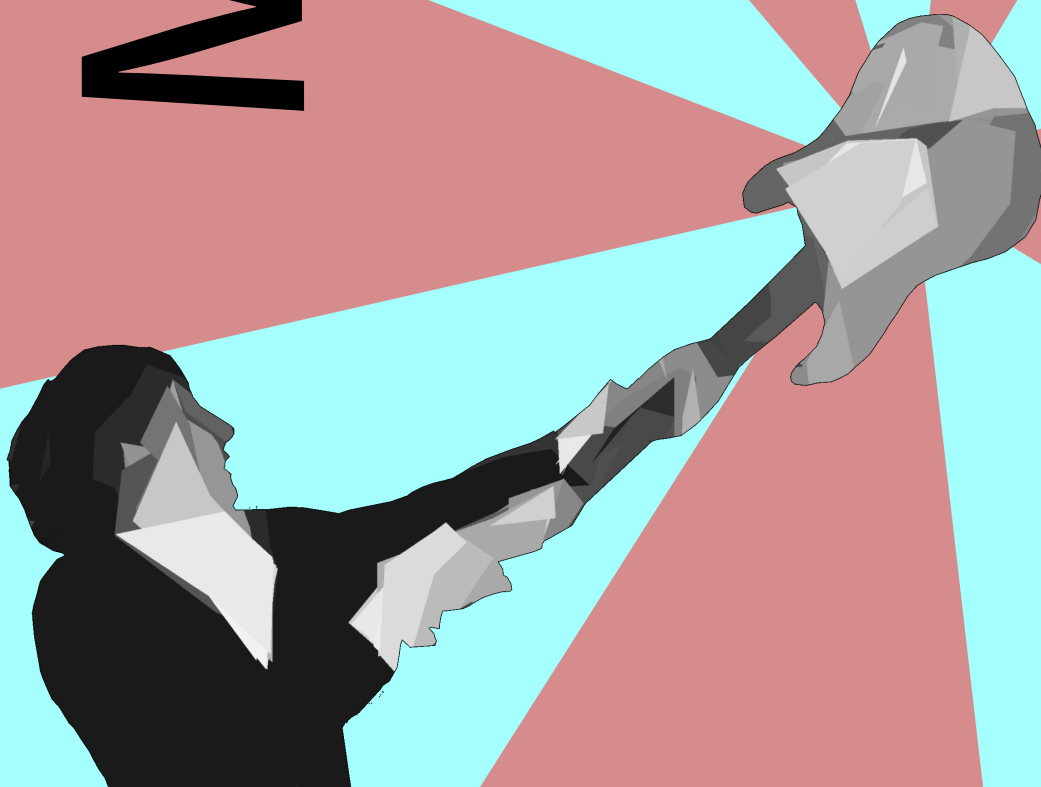

**ELEKTRONISK TIDSKRIFT
FÖR KONFERENSEN
MUSIK & SAMHÄLLE
NR.1 2016**

M&S
TE

M&STE: elektronisk tidskrift för konferensen Musik & samhälle
Nr 1, 2016.

ISSN: syns från och med nr 2, 2016.

Redaktion: Mikael Askander och Johan A. Lundin.

Kontakt: Mikael.Askander@kultur.lu.se och Johan.Lundin@mah.se.

Hemsida: <http://www.kultur.lu.se/forskning/konferenser/musik-och-samhalle-v-musik-och-politik/>.

Omslag: Julius Lundin.

"Musik & samhälle" finns också på Facebook:

<https://www.facebook.com/Musik-och-samh%C3%A4lle-1529924297269488/?fref=ts>

Konferensen Musik och samhälle är ett samarbete mellan ABF och Lunds universitet, Institutionen för kulturvetenskaper.

***M&STE: elektronisk tidskrift för konferensen
Musik & samhälle, nr 1, 2016***

Innehåll

- Mikael Askander och Johan A. Lundin:** "Hey Ho! Let's Go" – redaktörerna har ordet 1
- Cecilia Wallerstedt:** Reflektioner ur ett pedagogiskt-psykologiskt perspektiv, i spåren av musikens digitalisering 3
- Magnus Eriksson:** Musik och politik: ett tolkningsproblem 16
- Lia Lonnert:** Att uttrycka en annan sorts kunskap. Om konstnärlig kunskap och vetenskaplig kunskap 27
- Daniel Ericsson & Patrik Persson:** Samlandets kunskapsekonomi 37
- Eva Kjellander Hellqvist:** Smak för musik? 52
- Anders Lindh:** Donovan och Maharishi. Några reflektioner kring samhällsutveckling och andliga budskap i 1960-talets popkultur 60
- Giuseppe Sanfratello:** Oral performances in a (post-)literate society 74
- Författarpresentationer 84

Samlandets kunskapsekonomi

Av Daniel Ericsson och Patrik Persson

I'm a collector and I've always been misunderstood
I like the things that people always seem to overlook
I gather up and catalog it in a book I wrote
There's so much now that I forget if I don't make a note

Hoard - Collect - File - Index
Catalog - Preserve - Amass - INDEX
Steven Wilson "Index"

I en monter på Naturhistoriska Museet i Stockholm, står Carl von Linné modell. Avbildningen av honom är tänkt att representera utställningen Livets Mångfald som är uppbyggd kring museets stora samlingar av uppstoppade djur, skelett, växter och mineraler. Och, som för att ytterligare markera Linnés närvaro vägleds besökarna från det ena rummet till det andra av ett citat från hans penna: "Om man inte känner namnen är kunskapen om tingen värdelös." Det är lätt att som besökare på museet ryckas med i det Linnéanska projektet: Man observerar, man läser på namnskyltarna vad det "är" och man frapperas av livets mångfald i, och genom, de många häpnadsväckande jämförelser som museiintendenterna ställer betraktaren inför: En samling kolibris bredvid en dront; en bardval bredvid en spigg. Förunderliga genetiska genealogier. Tänk att allt 'hänger ihop', i en slags 'livets oändliga kedja'!

Men det är lätt att också tröttnas i sin kunskapsiver, och av själva den blick som man förutsätts orientera sig med. Vad göra med all denna förmodade kunskap av vad som är vad - och vad som inte är vad? Det är kanske inte i första hand mångfalden som verkar tröttande, och ej heller reifikation - att djur och växter så brutalt blivit reducerade till museala ting - även om det säkert bidrar. Nej, snarare är det själva kunskapssynen som tär, en kunskapssyn som utger sig för att vara epistemologiskt outhärlig, för att inte säga oantastlig. "Om man inte känner namnen är kunskapen om tingen värdelös."

Här framträder makten; den osynliga kraft som styr våra tankar och våra steg, och det är inte tu tal om att det är en mäktig epistemologisk konstruktion Linné ställer betraktaren inför. Den genomsyrar inte bara den naturvetenskapliga vetenskapen, utan kan också sägas representera hela det västerländska samhället såväl i dess materiella bas som i dess ideologiska överbyggnad. Från vagga till grav socialiseras den moderna människan till att bli en fullfjädrad Linnéan: En samlare som lär sig tro att saker och ting "är", att språket skänker henne entydiga definitioner av vad som "är", och att det är viktigt att veta vad som "är" och "inte är".

Men den Linnéanska kunskapssynen är en högst lokal konstruktion, en bland många, varken mer eller mindre. Linné upptäckte inte någonting. Han blottlade inte vad som "är" utan uppfann en viss sorts taxonomier. I andra rum, i andra tider har andra forskare uppfunnit andra taxonomier. Och vad är väl taxonomier om ingenting annat än heuristiska analys-scheman med vilka vi kan ordna världen i tre mer eller mindre samtidiga processer? Först; identifikation. Därefter; jämförelse och åtskillnad. Till sist; hierarkisering. Detta lär oss inte minst Michel Foucault som i sin *The Order of Things* (1966/1994) å ena sidan dekonstruerar det förhärskande Linnéanska epistemet, å andra sidan - i, och genom, sin dekonstruktion - presenterar ett alternativt kunskapsintresse. Istället för att identifiera vad som "är" och skilja och rangordna detta "är" från det som "inte är" uppmanar han oss till att försöka förstå hur saker och ting blir till; och istället för att lära känna sig själv - och andras själv - uppmanar han oss till att försöka förstå hur "självet" blir till som kunskapssubjekt i och genom den osynliga maktens många olika apparaturer.

I den här texten vill vi försöka förstå hur samlare av musik blir till och vilken betydelse kunskap om musik har för samlarens tillblivelse. Särskilt intresserade är vi av att försöka förstå det som sällan berörs när musiksamlare kommer på tal, nämligen samlandets ekonomiska aspekter. Därtill dristar vi oss till att i reflexiv anda rikta sökarljuset mot oss själva och det sätt på vilket vi blivit till som Linnéaner på musikens område.

Innan vi lägger ut texten om de erfarenheter som gjort - och gör - oss till skivsamlande och -ordnande Linnéaner kan det dock vara på sin plats att vända blicken mot de olika aspekter som vanligtvis framträder i forskningen om skivsamlande och skivsamlandet som praktik. Vad är det egentligen för slags teoretiska förståelser som vidhäftats samlare i allmänhet och skivsamlande i synnerhet?

Att samla och att samla på musik

I Walter Benjamins (1982/1990) *Passagearbetet* framträder 'samlaren' och 'samlandet' som i grunden modernistiska fenomen: Att samla på saker - vare sig det är konst och antikviteter eller lump - hör samman med den industrialiserade massproduktionen och den därtill hörande masskonsumtionen, och kan ses som ett slags praktik som på en och samma gång både undandrar varor från marknadens cirkulationsplatser och skapar nya marknader. Motiven för detta är dock, menar Bjurström (2002, s. 252), svårfångade. I ett avseende kan samlandet röra sig om ett sätt att stödja minnet, att bevara kunskap genom att materialisera den i ting och på sätt skapa ordning och mening i en annars meningslös tillvaro; i ett annat avseende kan det handla om emotionella motivbilder, som de fetischliknande affektationer som knyts till ett specifikt objekt eller de rysningar av välbehag som knyts till själva förvärvandet av ett efterlängtat objekt; och i ett tredje avseende är samlandet knutet helt och hållet till ekonomiska intressen.

Samlandets minnesbevarande funktion och värdemässiga aspekter överskuggas dock i mångt och mycket av samlarens sociala motiv. "Samlaren är ingen homo economicus", slår Bjurström (ibid., s. 262) fast: Hennes

samlade baseras inte på ett ekonomiskt kalkylerande utan på rationaliteter som dväljs bakom signalord som 'gemenskap', 'status' och 'identitet' (ibid., s. 254). Att samla på 'något' är att bli till som aktör på ett socialt fält där detta 'något' företrädesvis värderas symboliskt och där aktörerna - genom att appropriera samlarföremål och sammanflåta dessa med sin identitet - såväl utmärker sig från andra aktörer som etablerar gemenskaper med andra (jfr. Bourdieu, 1984). Samlarobjekten kan därmed sägas ha dubbla funktioner: Å ena sidan en privat subjektiv funktion; och å andra sidan en offentlig objektiv funktion.

I den dialektik som så etableras "mellan samlarsubjekt och samlarobjekt" (Bjurström, 2002, s. 281) tenderar samlaren att orientera sig både mot och från andra samlare inunder en särskild och omvänd fältekonomi. Hennes position visavi masskulturens konsumenter blir därmed en position i marginalen. Inte för inte hålls samlarmässor i städernas utkanter istället för att hållas i städernas köpcentrum; och inte för inte ligger second hand-butikerna i perifera - och mindre ekonomiskt sett kapitalstarka - områden istället för att husera på stadens paradgator.

Den marginaliserade position som samlaren typiskt sett har i samhället är något som framförallt accentueras och problematiseras av forskare när samlarobjekten utgörs av skivor. Skivsammlare är företrädesvis män och skivsamlandet en manlig homosocial praktik, konstaterar Straw (1997), men det är inte vilka män som helst som ägnar sig åt att samla skivor: Företrädesvis är det 'nördarnas' område och praktik. Utifrån ett maskulinitetsperspektiv står 'nörden' tillsammans med 'dandyn' och 'den hippe' i ett motsatsförhållande till 'råskinnet' ("the brute", se Straw, 1997, s. 8) - vilket torde vara den mest etablerade maskuliniteten på musikens fält, åtminstone inom rockmusiken. Det som särskilt skiljer nörden, dandyn och den hippe från råskinnet är de kunskaper om musik som de tre förra maskuliniteterna besitter. Där råskinnet i det närmaste koketterar med en ointresserad attityd gränsande till kunskapsförakt bygger nörden, dandyn och den hippe sina maskulina positioner utifrån sina kunskapsdispositioner. Det sätt på vilket kunskaperna kommer till uttryck för dessa tre maskuliniteter skiljer sig dock markant åt: För dandyn utgör musikkunskaperna en del av en publik föreställning som går ut på att presentera sig som ägare av ett exklusivt kulturellt kapital (ibid., s. 8); för den hippe gäller det att skapa en aura av gåtfullhet genom att i sociala sammanhang hushålla med sina kunskaper på ett sådant sätt att det tvivelslöst framgår att han är kunnig men det utan att avslöja hur mycket han verkligen kan (ibid., s. 9); och för nörden framträder kunskaperna som en slags okontrollerad och omedveten flod av värdelöst vetande och kalenderbitande som väller fram utan någon som helst hänsyn tagen till vad som är socialt passande (jfr. ibid., s. 9). Det är som om nörden lider av en tvångsmässig neuros att ständigt associera och kontextualisera (jfr. Baudrillard, 1994, p. 23).

Dandyn och den hippe samlar förvisso på skivor, men inte på samma sätt som nörden. För nörden har samlandet gått över en gräns - det har blivit, med Lilliestams (2006, s. 127) ord, "en fix idé eller mani, som, även i samlarnas egna ögon, kan anta drag av besatthet." Straw (1997, s. 10 ff) illustrerar denna

samlar(dis)position med Rob Gordon, huvudpersonen i Nick Hornbys (1996) bästsäljare *High Fidelity* - en nörd som i Straws tolkning framträder som en sexuellt omogen person som dragit sig undan världen för att odla sina obskyra intressen i en sluten homosocial krets. Inom ramen för denna agerar han smakpolis och försöker desperat att upprätthålla distinktion mellan det som är värt att samla på och det som inte är värt att samla på, det vill säga det som är vulgärt och kommersiellt, samtidigt som han maniskt ägnar sig åt ett ständigt katalogiserande och organiserande av sin samling.

”Med sin samling skapar samlaren sin egen ’världsordning’ för tingen”, skriver Bjurström (2002, s. 252) på samma tema: ”Men det är en mer eller mindre provisorisk världsordning, eftersom samlaren alltid kan finna en ny ordning i sin samling och följaktligen ordna om den.” Och just så förhåller sig Nick Hornbys protagonist till sin samling. Ena veckan är samlingen ordnad alfabetiskt, andra veckan kronologiskt, och tredje veckan utefter inköpsdatum (jfr. Lilliestam, 2006, s. 126).

I Straws (1997) vidare tolkning framträder skivsamlingen som själva symbolen för nördens (dis)position - och som sådan en förlängning av nördens identitet:

Record collections are seen as both public displays of power/knowledge and private refuges from the sexual and social world; as either structures of control or the by-products of irrational and fetishistic obsession; as material evidence of the homosocial information-mongering which is one underpinning of male power and compensatory undertakings by those unable to wield that power (ibid., s. 4).

Å andra sidan är nördens maskulinitet betraktat en inferior sådan. Hade det empiriskt kunnat beläggas att kvinnor var i majoritet bland skivsamlare skulle fenomenet utan svårighet kunnat ges stereotypa feminina konnotationer till exempel i termer av irrationalitet, känslsamhet, affekter och konsumtionsfokus (jfr. ibid.).

Linnéaner på musikens område

Med de teoretiska förståelserna för samlandets praktiker satta på pränt vänder vi så den kritiska blicken mot oss själva. På vilka sätt kan vi sägas utgöra ”typiska” illustrationer av det som sker ”mellan samlarsubjekt och samlarobjekt”? Och på vilka sätt framträder aspekter som så att säga undgår gängse kultursociologiska blickar?

I *Bekännelser från en samlare in spe* reflekterar Daniel över sitt skivsamlande, ett skivsamlande som han länge betraktat som ett avslutat kapitel, men som visar sig innehålla betydligt fler sidor än han räknat med; och i *Tre scener ur ett skivsamlande in vivo* sätter Patrik perspektiv på sitt liv som skivsamlare.

Bekännelser från en samlare in spe

Första gången jag, Daniel, överhuvudtaget reflekterar över att min kollega Patrik skulle kunna ses som en Samlare (med stort S, som i Seriös) är i

samband med att han ska flytta till Alvesta och bli min granne. Han frågar då litet så där i förbifarten, som man gör, om jag skulle kunna hjälpa till med att flytta litet skivor - och jag svarar litet så där i förbifarten, som man gör, särskilt när man ska till att bli grannar: "Självklart!" Det är inte förrän det är dags att börja känka lådor med nogsamt sorterade LP-skivor som jag förstår vidden av min utfästelse. "Litet skivor" visar sig vara över 6000 skivor, varav tusentalet stenkakor.

Omständigheter gör att min arbetsinsats dock inte blir så stor som den skulle kunna ha blivit. Patrik drar det tyngsta lasset själv och jag drar en suck av lättnad! Men så här i efterhand kan jag inte annat än undra om han verkligen hade velat anförtro sina ögonstenar till någon annan än sig själv. Jag hade då inte gjort det - och jag är i jämförelse med Patrik en diletant på samlandets område: Ett par hundra LP-skivor från 70- och 80-talet, kanske något fler CD-skivor från 90-talet och framåt. Alla förvisso minutiöst skötta - LP-skivorna i regel endast spelade en gång för att spelas in på band, inplastade; och CD-skivorna lika omsorgsfullt hanterade - men den ordning jag försökt hålla är sedan länge borta. Skivorna står huller om buller i hyllorna, varken sorterade alfabetiskt, kronologiskt eller på något annat vis, vilket gör att jag har svårt att hitta om i fall jag skulle söka efter en specifik skiva. Men det gör jag ju knappt längre. Sedan 2009 är det Spotify för i princip hela slanten - vilket gör att det värde som jag en gång tillskrivit enstaka exemplar och samlingen i sin helhet sedan länge är devalverat. Mina ögonstenar ser jag helt enkelt, för att använda ett uttryck från Johan Asplund, med stenögon. Den obrutna serien av Iron Maiden-singlar betyder ingenting för mig längre utan har blivit en dammsamlare. Och så även jag.

När Patrik väl är på plats i sitt hus och börjar få ordning på sin samling bjuder han över mig för att lyssna på musik. Det är trevliga tillställningar - och i stort sett följer de ett givet schema: Patrik har hittat någon obskyr utgåva av ett okänt band - säg en bonus-CD som följt med någon brittisk tidskrift specialiserad på progrock - som han bara måste få spela för mig, och samtidigt som han gör så håller han en mindre föreläsning om musikerna i bandet, deras karriärer och influenser, och allt annat som han tycker är värt att veta om bandet ifråga. För det mesta är det för mig helt okända artister och musiker som Patrik avhandlar, men ibland så kommer han in på en artist som jag känner till och då väcks också mitt engagemang och vi förlorar oss i ett livfullt och initierat samtal. Hans "nörderi" drar helt enkelt ut "nörden" i mig - och antar jag, vice versa. Vi ägnar oss åt ett slags Trivial Pursuit - men på ett mycket allvarligt vis. Och snart nog bjuder jag tillbaka på "Steven Wilson"-kväll...

Efter några månaders musikalisk samvaro på detta vis kommer min LP-samling på tal. Jag kommer inte ihåg hur, vem som började prata om den och varför, men jag tror att det var rätt uppenbart för Patrik att jag inte såg på den som något annat än en dammsamlare - och att jag mer och mer börjat umgås med tanken på att göra mig av med den. Jag hade ju till och med skrivit om det i en essäsamling (Ericsson, 2010). Och samtidigt var det mer än uppenbart för mig att Patrik nog skulle vara sugen på att få bläddra igenom den: Hans ständiga skrönor om hur han lagt beslag på en "godbit" mitt framför ögonen på

andra samlare röjde honom och hans intresse helt enkelt. Så, en dag gör vi slag i saken. Patrik kommer över för ”en titt”, som vi kallade det.

Det blir en mycket märklig sittning. För att inte säga litet obehaglig. Patrik går systematiskt igenom min LP-samling skiva för skiva. Ibland stannar han upp och kommenterar vad han ser – initierat förstås; ibland stannar jag upp honom för att berätta vad den eller andra skivan betytt för mig eller dess historia, var och när jag köpt den, och vilken slags ställning den har i förhållande till mina andra skivor. Och så långt är det ett trevligt erfarenhetsutbyte. Men för varje gång Patrik finner en skiva intressant och lägger den åt sidan som ett, som jag uppfattar det, ”kap” finner jag mig själv revalvera objektet ifråga. Det som jag betraktat som en dammsamlare får plötsligt återigen ett bruksvärde för mig, för att inte tala om alla de affektionsvärden som frambringas i, och genom, Patriks sorterande.

Samtidigt kan jag inte sticka under stol med att jag känner mig litet utmanad av att Patrik ratar vissa av mina klenoder. Det känns som ett mer eller mindre underkännande av min musiksmak. ”Har du verkligen den där?” frågar jag och pekar uppofdrande på Alices Park Hotel från 1986. ”Näe”, svarar han och drar liksom på svaret för att markera att det inte är något han överhuvudtaget vill befatta sig med.

Snart nog ligger det hur som helst en rejäl hög med ”kap” vid hans fötter och vi har kommit till det oundvikliga ögonblick då vi förväntas förhandla om priset och mina nyupptäckta ögonstenar ska åsättas ett monetärt värde. Jag som först hade kunnat tänka mig att ge bort ”klabbet” känner mig plötsligt ångerfull och sniken – ”Vad har jag gett mig in på!?” – och jag förmår därför inte att sätta ett pris på skivorna Patrik sorterat ut. ”Säg du!” hör jag mig själv säga, och förmodligen är situationen lika jobbig för Patrik som den är för mig. Till sist nämner han dock en summa han är beredd att betala – och efter litet dividerande hit och dit kommer vi fram till en kompromiss: Jag får plocka ut tio av de skivor jag håller som kärast från de Patrik sorterat ut och så slänger han med ett par flaskor mumma för att liksom krydda upp budet han lagt.

Med ett handslag förseglar vi så affären och jag tycker att Patrik ser oförskämt nöjd ut. Självt försöker jag hålla god min, men i mitt inre så är känslorna minst sagt motstridiga. Förnuftet, av den mer krassa och ekonomiska sorten, säger mig att transaktionen mellan oss i det stora hela inte har någon vidare värst större betydelse. Hellre kontanter än en bunt plast och kartong som bara samlar damm. Förnuftet, av den mer känslomässiga sorten, säger mig att jag gjort bort mig fullständigt. Att jag sålt bort min ungdoms minnen för en spottstyver. Och den känslan blir inte precis mindre av att Patrik i efterhand låter mig förstå att det var en mycket bra affär han gjorde. Han skrattar åt det hela, litet pillemariskt, och jag försöker att möta honom på ett lika glatt sätt. Men jag hör att mitt skratt är ansträngt.

Tre scener ur ett skivsamlande in vivo

Mea culpa. Mea maxima culpa! Det är väl lika bra att erkänna. Jag, Patrik, är en så'n där 'samlare'. Kan inte låta bli. Och om man ska söka förståelse för vad det hela egentligen handlar om är det bäst att lägga korten på bordet. Att rikta sökljuset inåt och åtminstone försöka att, så långt det nu går, ärligt beskriva det som framträder. Som en utgångspunkt för detta bjuder jag därför in till tre

händelseförlopp som utgår från mitt 'samlande' av skivor. De två första spelas upp av mig ensam emedan det avslutande framträdandet mer tar sig uttrycket av ett duo-gig, en samproduktion av mig och Daniel.

Scen 1 - Åhhh, du din jävel!

Det är några år in på 00-talet och jag befinner mig på den årligt återkommande skivmässan i Kalmar. Vid tillfället är det inga särskilda klenoder som drar, snarare är det ett ganska planlöst, men trevligt, botaniserande i den mångfacetterade musikdjungeln som frestar. Runtomkring i lokalen står åtskilliga utställare bakom lockande och läckra rader med fonogram, var och en med potentiella godbitar som väntar. En av dem, JB, är huvudlärare på den universitetsutbildning jag för tillfället går och det faller sig naturligt att vi slår oss i slang med varandra, pratar om vad vi hittat på mässan, jämför och ger tips. JB och jag har i vissa bitar relativt överensstämmande smak, åtminstone överlappar våra preferenser varandra i sådan omfattning att vi ofta utanför undervisningssituationen kommit att diskutera musik med varandra. Efter att ha mellanlandat hos JB ger jag mig ut på en ny runda i lokalen. Efter att ha gjort några små inköp här och var fastnar min blick plötsligt på en låda som står inskjuten en bit under ett bord.

- Ursäkta, jag ser att du har en låda med några stenkakor härunder, säger jag till försäljaren.

- Ja, det är bara att kika, säger han, men fasen vet vad det är, för det var egentligen inte meningen att jag skulle ha med den. Det är nåt som jag precis fått in och inte hunnit gå igenom egentligen.

Jag lyfter upp lådan på en ledig plats på bordet och efter att ha bläddrat ett tag faller min blick på en etikett som får det att börja pirra lite inombords. *Candy Rock Mountain*. Jodå, där är den. Kul! Ett par år tidigare har soundtracket till bröderna Cohens musikindränkta film *Oh brother, where art thou?* lämnat ett ansenligt avtryck hos mig och jag inser att jag i mina händer har en av låtarna i tidsenligt format. En mindre summa skiftar ägare och jag traskar nöjd och glad vidare.

Efter att ha fullbordat ytterligare ett varv bland lokalens försäljare befinner jag mig sent omsider än en gång vid JB's bord.

- Hittat nåt?, frågar JB intresserat.

- Jodå, svarar jag, men du kan aldrig gissa vad, och så börjar jag vissla melodin till stenkakan som precis inköpts. JB lyssnar ett par ögonblick och utbrister att han visst känner igen det där, men inte riktigt kan placera det på rak arm. Med vetskap om att även JB är mycket förtjust i såväl filmen som soundtracket kan jag inte riktigt avstå från att i retsamman termer dra ut på det.

- Är du beredd?, frågar jag leende och stoppar ner handen i påsen. JB nickar och jag drar upp skivan, väl medveten om att mitt ena finger täcker prislappen. JB tittar och utbrister med lätt ynkelig röst: - Nää, den skulle ju jag ha ju... Jag förstår snabbt att JB såg det som mycket illa att ha missat plattan vid den kommers mellan försäljare som försiggår innan skivmässan slår upp portarna för allmänheten.

- Vad tror du jag gav då? undrar jag med en viss, kanske inte helt klädsam, förnöjsamhet. Ett huvud skakar lätt truligt mitt emot. Jag drar undran pekfingret en liten bit och siffran tre blir synlig.
- VA!? BARA TREHUNDRA?! JB har höjt rösten i lätt affekt och ser om något ännu mer ansträngd ut i anletsdragen. Triggad av detta drar jag bort fingret helt och endast en nolla syns.
- Nä, bättre upp, bara tretti spänn, förkunnar jag glatt.
- Åhhh, du din jävel... morrar JB samtidigt som han lutar huvudet mot bröstet i den gest som genom historien varit allmänt vedertagen för den som förlorat. Under en lång därefter kom denna händelse upp i vår samvaro, alltid till min muntration, inte så sällan också förd på tal av undertecknad.

Scen 2 - "Gammel sket"

Solen steker på ganska bra i slutet av juli när min sambo Karin och jag som vanligt bilar omkring i hennes barndomstrakter på de södra delarna av Öland. Då och då stannar vi till vid en loppis, ett café eller något annat som kännetecknar ön under turistsäsongen. Vi hittar ett mysigt ställe i en pittoresk liten by i närheten av Sandbergens Festplats, idag kanske mest känt som den plats där reggaefestivalen Öland Roots går av stapeln. Vid tillfället är det inte många andra besökare och vi blir kvar ganska länge. Att Karins farfar varit en av dem som var med och drev festplatsen under dess storhetstid på 40- och 50-talen intresserar ägaren mycket. När han får reda på att jag letar efter Sandbergens Vals, en stenkaka som hawaiimusikern Yngve Stoor spelade in som en hyllning till atmosfären på platsen, blir han mycket positiv och glad. Han nämner att han har mycket gamla stenkakor som han ärvt efter sin far, men att han "inte plockat fram dem till försäljning" då han "inte trodde att någon var intresserad". Om vi ville kunde han plocka fram samlingen och jag skulle kunna få gå igenom den - få "första tjing" som han uttrycker det. Självlklart är jag intresserad och vi byter telefonnummer med överenskommelsen att höras om ett par dagar.

Sagt och gjort, ett par dagar senare är jag och Karin på plats igen och möts denna gång av en syn som får oss båda att utbrista i ett unisont "Oj!". Framför oss på ett antal bord är väldigt många backar uppställda och uppskattningsvis står där många tusen 78-varvare och väntar.

- Du får dom för ett par spänn styck, säger ägaren glatt. Ta det du vill ha, så låter jag resten stå framme till försäljning sen. Känslan av att vara ett barn i en godisbutik infinner sig genast och antagligen sprider sig även ett något upphetsat utseende i mitt ansikte, för när mina ögon möter Karins tittar hon mycket roat på mig.

- Karin, vi kan vara här ett tag, va? undrar jag lite bedjande.

Vi blir kvar ett bra tag. Ägaren kommer med några bananlådor så att fynden kan förvaras på ett bra sätt och dessa fylls på undan för undan. Både den ena och andra godbiten fångar mitt intresse och särskilt upphetsande är det att hitta ett gäng riktigt gamla race records från bland annat bolagen Okeh och Vocalition. De betydligt större etiketterna och den extra tjocka shellac-massan ger genast sköna associationer till 20-talet.

Efter att detta pågått en stund kommer Karin fram och informerar mig om att jag nu ägnat nära två och en halv timme åt skivorna, samt att jag fyllt ett flertal bananlådor. Hon undrar lite försynt om det möjligen kan räcka för den här gången? Jag tittar nästan lite yrvaket upp och för första gången på en lång stund tvingas jag att komma ut ur den nästan feberaktiga frenesi som eftermiddagens aktiviteter gett upphov till.

Väl hemkomna till svärföräldrarna möts vi av svärfar som undrar vad vi ägnat dagen åt. När han får se lådorna som står i såväl bagageutrymmet som i baksätet på bilen kan han inte dölja sina känslor.

- Va' s'a du med all den dä' gamle sketen te? undrar han på den extra breda öländska som uppbragdheten lockat fram. Jag försöker förklara vad jag hittat och att race records för två kronor styck minsann inte är vardagsmat, men märker snart på hans ansiktsuttryck att han inte riktigt tror på min tes om att "det är ett kap, ja, i själva verket en investering" som står i bilen. Ovanligt motvilligt går han och hämtar ett par handskar för att hjälpa till att lyfta lådorna, som väger bly, in i garaget. När han pustande ställt ner den sista lådan hör jag honom än en gång lågt muttra sin syn på intressena hos sin uppenbarligen tokiga svärson:

-Sket, gammal sket. Kö' te tippen mä't...

Scen 3 - Femhundra spänn är många blöjor

Patrik: En viss känsla av tomhet hade infunnit sig. Lite som när man förlorat något som är mycket viktigt för ens välbefinnande. En pusselbit som saknades. Några år tidigare hade livet, som det så ofta gör, bjudit på nya spännande utmaningar - jag och Karin hade blivit med både barn och hus. Efter ytterligare ett par år infann sig knodd nummer två. Livet hade tagit det uttryck som föll sig naturligt i den situation som var. Men ändå, lite saknade jag nog att lägga tid och pengar på skivjakt. För som jag försökt förklara för svärfar flera år tidigare, egentligen är det ju en ren investering när man tänker efter... Eller?!

Daniel: Min och Patriks affär ihop får mig att börja fundera på vad det innebär att samla musik - och vad det innebär att göra det på det initierade och seriösa sätt som Patrik gör. Så när det når mina öron att det ska hållas skivmessa i Växjö och Patrik självklart deklarerar att han ska göra den sin ära, föreslår jag att jag ska göra honom sällskap. Dock inte som samlare utan som forskare: Jag ska studera honom i, så att säga, hans naturliga habitat.

Patrik: Som granne hade jag alltså fått min kollega Daniel, en person jag upplevde hade ett grundmurat musikintresse. Ganska snart insåg jag att Daniel tycktes ha satt sitt musikintresse lite på sparlåga under ett antal år, men att han börjat ge det utrymme att blomma igen. Självklart såg jag det som nästintill en plikt att bidra till denna utveckling. Då och då sammanstrålade vi för att grotta ner oss i diverse aktiviteter med musikaliska förtecken. Vid ett av dessa tillfällen noterar Daniel att det snart är skivmessa igen. Jag beklagar mig då lite över att detta är en aktivitet som jag bitvis kommit att sakna i min nya

tillvaro. Men, jag konstaterar samtidigt förnumstigt och nyktert att jag numer måste prioritera utifrån det nya ansvar jag har i livet. Daniel håller med på ett empatiskt sätt och vi ler lite åt vår sits som "rockers i soffan". Samtidigt sås ett frö i mig och under den följande veckan växer sig känslan allt starkare. När vi träffas nästa gång för att ta en promenad och gå ut med Daniels labrador berättar jag att jag nog ändå tänker gå på mässan. Efter ett tag utbrister Daniel: - Jag har en idé! Vore det inte kul om jag följer med dig dit och "skuggar dig". Vi har ju pratat så mycket om olika aspekter av samlande, så det vore kul att studera lite närmare.

- Visst, kör till, svarar jag och skrattar gott åt tanken på att eventuellt bli ett forskningsobjekt. Om inte annat så kan jag nog med gott samvete gå på skivmessa, ty vad gör man inte för vetenskapen...

Sagt och gjort, efter ytterligare en vecka ses vi utanför lokalen ifråga. Även om dagen är lite råkall har jag vis av tidigare erfarenheter klätt mig i en jeansjacka eftersom jag misstänker att det kan bli ganska varmt inne i den ganska trånga lokalen. Vi går in och jag möts strax av flera bekanta ansikten bland försäljarna, varav flera hälsar igenkännande och undrar var jag har hållit till de senaste åren.

Daniel: Till min stora förvåning är Patrik några minuter sen. Så mycket har jag nämligen förstått av skivsamlandets praktik att det gäller att vara plats riktigt tidigt för att inte missa någon "godbit" - och den disciplinerade trängsel som råder strax innan mässan slår upp sina portar prick klockan 10 bekräftar denna min förförståelse: Lydigt uppradade på ett långt led som ringlar sig ändå ut på Vattentorget står man efter man förväntansfulla med varsin 20-kronorssedel i högsta hugg för att så snabbt som möjligt kunna erlagga entré och därefter rusa in i IOGT-NTOs lokaler där mässan huserar. Dagen till ära är det dock extra många försäljare på plats vilket gör att mässan håller till också på övervåningen - vilket ställer till det för de som är först i kön. Jag ser hur de tvekar mellan att antingen springa upp för trappan och se vad som där döljer sig eller gå rakt in i stora salen där det stora flertalet av försäljarna lagt upp sina samlingar på parad.

Det tar bara ett par minuter så är kön ett minne blott. Männen i kön tjurrusar in i lokalerna, och kvar i vestibulen blir jag och arrangören. Jag passar på att småprata litet grann och arrangören berättar att han varit en Samlare (med stort S) så länge han kan komma ihåg och att han i tonåren mer systematiskt också börjat handla med skivor. Dels för privat bruk, dels för inkomsterna det genererar. När han flyttade till Växjö för 20-talet år sedan fanns det dock inte någon mötesplats där man kunde köpa och sälja skivor varför han bestämde sig för att själv sätta upp en sådan. Under åren har intresset för mässan varierat - men nu är den mer populär än någonsin. "Egentligen hade jag väl tänkt lägga ner den", säger han, "men det går ju inte nu! Nu när vinylskivorna kommit tillbaka på bred front!"

Patrik kommer så - och hans klädsel slår mig med häpnad! Från topp till tå är han helt klädd i denim, vilket är något jag aldrig tidigare sett honom i. Vadan detta? undrar jag, och är på vippen att fråga honom när det slår mig att det stora flertalet av mässbesökarna också är klädda i jeans. Det är som om de alla bär en slags 'samlaruniform'! Vid närmare betraktelse så ser jag dock att

klädseln inte alls är uniform. Snarare tvärtom: Många mässbesökare har klädsel som på ett eller annat sätt kan knytas till specifika musikgenrer – eller tidsepoker om man så vill. Här finns rockabilly och rocker-klädsel; här finns flower power-inspirerade kreationer; och här finns utstyrselar hämtade från dansbandsscenen. Jeans så långt ögat kan nå – men på högst individuella och unika sätt. Mässbesökarna tycks ha klätt upp sig för mässan och i mitt inre fladdrar plötsligt begrepp som 'iscensättning' förbi. Liksom 'identitetsskapande'; 'ritualer'; 'kulturellt kapital'. Och jag tänker att Bjurström (2002) och Straw (1997) nog har sina poänger.

Patrik: Strax har jag glömt bort Daniel och det dröjer inte länge innan den välbekanta känslan av att befinna sig i skivornas värld infinner sig. Just den här dagen letar jag efter ett ganska speciellt fonogram. En tid tidigare har en bekant berättat en personlig anekdot från 70-talet om den svenske syntpionjären Hans Edler. Från att egentligen inte haft någon relation till denne artist fångas jag omedelbart av ett visst begär efter den minst sagt udda plattan Elektron Kukéso från 1971. Sagt och gjort, jag frågar en av de handlare jag känner bäst och denne utbrister genast: – Aj då, den hade jag tills alldeles nyss, men då kom en av de andra utställarna och köpte den.

Omedelbart känner jag hur besvikelsen sköljer över mig. Så nära, men ändå inte. Jag söker lite planlöst vidare och tittar runt bland utställningsborden. Egentligen finns inte särskilt mycket som fångar mitt intresse. Känslan som väckts till liv en stund tidigare är på väg att försvinna. Så plötsligt står de där; ett par stenkakor med Muddy Waters och Lightnin' Hopkins. Men oj så dyra de är! Jag tar ett varv till i lokalen samtidigt som jag överlägger med mig själv: Dyra, ja, men å vad just jag skulle vara värd dem. Jag som inte handlat nästan något på flera år. Som till och med gjort våld på mina principer och blivit med det där digitala åbäket Spotify för att det är "sunt och rationellt just nu". Nä! Icke!! Jag vänder resolut mig om, marscherar tillbaka och lägger upp slantarna.

Daniel: Att Patrik är på jakt efter Hans Edlers Elektron Kukéso är något som fullständigt undgår mig när jag litet på halvdistans följer i hans fotspår på skivmässan. Jag noterar inte heller att han tröstar sig med att köpa plattor med Muddy Waters och Lightnin' Hopkins. Det jag istället ser är en man i fullständig koncentration som systematiskt letar sig igenom skivback efter skivback – omgiven av män som precis som Patrik med stränga, för att inte säga ansträngda miner, då och då stannar upp i sitt letande inför ett specifikt objekt, vrider och vänder på det, värderar det de ser – och kanske till och med tar ut skivan ur konvolutet för att nogsamt granska vinylens kvalitet – innan de antingen låter objektet ifråga gå tillbaka till backen igen eller med ett leende lägger det åt sidan.

Visst, en och annan kvinna rör sig i lokalen, men de utgör en försvinnande minoritet. Skivmässan är en marknad för män, av män; besökarna är män, försäljarna är män och också arrangören är man.

Patrik: Väl hemma igen tittar jag igenom mina påsar med dagens fångst. När jag öppnar påsen med de gamla blueslegenderna på 78-varvare sköljer plötsligt en våg av ångest och skuld över mig. "Vad har jag gjort?! Vad ska Karin säga?" Känslan är inte alls den där sköna som brukade infinna sig förr

om åren. Allt jag kan tänka nu är ”åh, fy f-n, femhundra spänn, det är ju hur mycket blöjor som helst...”

Jag stoppar in dem i hyllan. ”Bäst att gå och göra nå't nyttigt” tänker jag lite skamset och stänger sen dörren till vardagsrummet.

Fonogramkunskapens ekonomi

När vi utifrån våra erfarenheter som skivsammlare in spe och in vivo reflekterar över vad det innebär att samla på skivor framträder Kunskapen (med stort K) på ett mycket tydligt sätt för oss. Vi nickar igenkännande åt de attribueringar som görs i kultursociologernas texter, kanske inte samfällt och kanske inte inför varje tillskrivning, men det är inte (alltför) svårt för oss att se oss själva – eller någon annan närstående person med stort musikintresse – i Straws (1997) typer. Såväl nörderi som dandyism och hipstertendenser finns i – och omkring – oss. Ett exempel: Daniel berättar om sin upplevelse av Steve Wilson som soloartist varvid Patrik svarar an med att relatera till tidiga verk av dennes grupp Porcupine Tree. Daniel snöar då in på keyboardisten Richard Barbieri, som före det att han gick med i Porcupine Tree var en av medlemmarna i Japan och att han redan i början av 80-talet var i Sverige för att producera en skiva med Lustans Lakejer. Varvid Patrik snabbt leder in diskussionen på hur användande av klaverinstrumentet mellotron intressant nog kännetecknar såväl Porcupine Tree som den samtida våg av svenska progband som kommer fram under tidiga nittioalet. Och detta leder i sin tur Daniel att... Och så vidare ad infinitum.

Men vad är det då för slags kunskap(er) som sätts i spel vid skivsamlande? Utan att på något sätt göra gällande att vi tecknar en uttömmande lista, vill vi framhålla några olika kunskapsformer som vi menar är relevanta i sammanhanget.

För det första förutsätter skivsamlande kunskaper om musik(en) som gör det möjligt att 'artbestämma' vad som finns på ett visst fonogram samt hur detta kan förstås (och kategoriseras) i relation till annan musik. Man skulle här kunna tala om genrekunskap – eller om man så vill en slags systemisk kunskap som gör det möjligt för samlaren att orientera sig på musikens fält.

För det andra inbegriper skivsamlande kunskaper om det som ger ett visst objekt sin specifika och unika karaktär, det kan till exempel handla om kunskap om medverkande musiker, inspelningsstudio och -datum, instrument och liknande. Den här typen av kunskap skulle kunna begripliggöras som en slags kontextuell kunskap, en förmåga att sätta in ett verk och dess uppkomst i ett sociokulturellt och historiskt sammanhang.

Och för det tredje ger sig ett slags marknadskunskap sig till känna. Å ena sidan kan det handla om proveniens, kunskaper om ett exemplars särskilda historia som på ett eller annat sätt tillskrivs ett marknadsvärde; och å andra sidan kan det handla om faktabaserade kunskaper som särskiljer ett enskilt exemplar från andra, till exempel kunskap om när och var en platta är pressad, vad det är för utgåva på fonogramet samt hur skicket bör bedömas.

Dessa olika kunskapsformer bildar som vi ser det, enskilt eller tillsammans, en grund för de samtal som förs mellan musikintresserade skivsammlare – och det är i, och genom, dessa kunskapsformer som samlare

bereds möjlighet att avgöra vad som är 'rätt'; vad som är rätt musik, rätt objekt och rätt pris, men också vem som kan erbjuda det som är 'rätt' och vem som är 'rätt' person att få köpa. Kunskap- och symbolskapande går hand i hand, vilket Bjurström (2002) visat - och vilket också våra levda erfarenheter säger oss såtillvida att våra relationer etableras och utvecklas utifrån de kunskapsdispositioner som uppkommer oss emellan. Relationen mellan Patrik och JB bygger till exempel underförstått på ett gemensamt värderande av stenkakan med Candy Rock Mountain; den fördelaktiga relationen till loppis innehavaren på Öland öppnas upp och etableras genom kunskapen om Hawaaimusikern Yngve Stoors historiska betydelse för platsen; och den 'affär' vi ingår, står och faller med de kunskaps- och symbolmässiga värderingar och överväganden vi gör.

Att röra sig på musikens fält i, och genom, skivsamlande framstår så ytterst som en exercis i hanterande av kulturella- och sociala kapital (jfr. Bourdieu, 1984). Men kanske är det att göra det litet väl enkelt för sig? Styr skivsamlandet och de därtill hörande skivmarknaderna inte också av tämligen barfotakapitalistiska mekanismer som utbud och efterfrågan? Borde inte en analys av kunskapens betydelse för skivsamlandets praktiker ta hänsyn till att efterfrågan visst kan definieras som av individuella preferenser - tycke och smak - som i sin tur beror på identitetsskapande faktorer men att den till syvende og sist beror på den samlade betalningsförmågan? Och är det inte så att ju större kunskaper en individ besitter desto större chans har han eller hon att agera rationellt på marknaden och maximera sin nytta?

Med sådana frågor satta på pränt blir det tydligt att de perspektiv som väljs för att belysa ett fenomen avgör vilka aspekter som kan belysas. När skäppan sätts på traditionellt identitetsskapande och sociala faktorer följer en viss förståelse för skivsamlandets praktik, men när ekonomiska perspektiv anläggs framträder andra förståelser. Detta gör det tämligen vanskligt att, som Bjurström (2002, s. 262) gör, helt och hållet avskriva homo economicus från skivsamlandets praktiker: "Typen" finns där, om vi tillåter oss att också se de ekonomiska värden som, jämsides med kulturella och symboliska värden, skapas i och genom skivsamlande. Typen ger sig till exempel till känna när Daniel säljer delar av sin skivsamling till Patrik - bakom Daniels känslomässiga bindning och Patriks musikaliska preferenser gör sig tunga ekonomiska avväganden gällande när de ska förhandla om priset; i relationen mellan Patrik och JB - som inte enbart definieras av det gemensamma begäret efter ett visst gammalt fonogram, utan kanske starkast präglas av hur parterna förhåller sig till hur bra affären utfallit ekonomiskt; och när Patrik efter att köpt två bluesstenkakor upplever obehagskänslor när han sätter inköpet i ekonomiskt perspektiv och betänker alternativkostnaden. För att inte tala om Patriks besök på loppisen på Öland och den avgrundsdjupa värderingsklyfta som uppstår mellan honom och hans svärfar: När Patrik försöker rationalisera sitt inköp inför svärfadern är det ekonomiska argument som anförs, men det är som att tala inför döva öron då den ekonomiska värdegemenskapen inte finns där.

Skivsamlande handlar därför inte enbart om nördiga kunskapsexerciser - det handlar också om en ekonomiskt värderande verksamhet där stor tonvikt

fästs vid idéer och agerande utifrån uppfattningar om rätt pris. Skivsammlaren som ekonomisk varelse kan därmed metaforiskt beskrivas som en sammansättning av flera av de ekonomiska idealtyper vi känner från människans historiska utveckling. Initialt blir det naturligtvis ganska träffande att framför sig måla upp en jägare och samlare som lystet drar runt på jakt efter rov för den egna försörjningen. Kunnighet om omgivningens villkor, var byten kan hittas och hur man bäst rör sig i terrängen är förutsättningar för framgång. Vi ser här sökandet efter "rätt" objekt som centralt. En något mer planerande variant uppstår när tankar på förmerande framåt i tid uppstår - vi får då en slags odlare typ som så att säga samlar i ladorna och bygger något mer långsiktigt. Att inte bara ha rätt objekt utan även mycket objekt framstår nu som önskvärt. Gemensamt för dessa två typer är att de i relationen till andra utövar en slags bytesekonomisk rationalitet, om än i olika grad. Här handlar det om att utveckla symboliska värden genom att hantera de ekonomiska värden som står till förfogande.

Som tredje typ vill vi dock framhålla en något mer modern sådan - en utveckling av odlaren till en mer (pre)kapitalistisk slags aktör. Möjligen skulle vi kunna se detta som en slags variant av odlaren med en något skild logik. Här framstår möjligheten till avkastning från odlandet också som central och önskvärd. Bytesekonomisk rationalitet kompletteras alltså med en mer renodlad möjlighet till handel för avansens skull (oaktat syftet med denna). Således menar vi att vi här ges en möjlighet att också se genererandet av ekonomiska värden genom hanterandet av symboliska värden även inom skivsamlandets praktik.

Skivsamlande ter sig därmed vara ett - och här uttrycker vi oss medvetet luddigt - pre-post-modernt tillstånd. Ett tillstånd inom vilket det ter sig meningsfullt för oss att travestera den Linnéanska devisen vi inledde vår text med: "Om man inte känner prisen är kunskapen om tingen värdelös."

Referenser

- Baudrillard, J. (1994). The system of collecting. I: Elsner, J. och Cardinal, R. (red.). *The Cultures of Collecting*. Cambridge: Harvard University Press
- Benjamin, W. (1982/1990). *Paris, 1800-talets huvudstad. Passagearbetet, band 1-3*. Stockholm/Stehag: Symposion
- Bjurström, E. (2002). Samlarkretsar: I mediekonsumtionens marginaler. I: Becker, E., Bjurström, E., Fornäs, J., och Ganetz, H. (red.). *Medier och människor i konsumtionsrummet*. Nora: Nya Doxa
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge
- Ericsson, D. (2010). *Den odöda musiken. Essäer om teknologi, kreativitet och ledarskap*. Stockholm: EFI vid Handelshögskolan i Stockholm
- Foucault, M. (1966/1994). *The Order of Things. An Archeology of the Human Sciences*. London: Routledge
- Hornby, N. (1996). *High Fidelity. En roman om kärlek och musik*. Stockholm: Forum
- Lilliestam, L. (2006/2009). *Musikliv. Vad människor gör med musik - och musik med människor*. Göteborg: Bo Ejeby Förlag
- Straw, W. (1997). Sizing up record collections. Gender and connoisseurship in rock music culture. I: Whiteley, S. (red.). *Sexing the Groove. Popular Music and Gender*. London och New York: Routledge